

СЕРГЕЙ ГЕРДЖИКОВ
КРУШУНА И ДЕВЕТАШКАТА
ПЕЩЕРА

chitanka.info

ВОДОПАДЪТ

През илюминатора на джипа се виждат звездите на Голямата мечка. На поляната огънят догаря, а в мен се разгаря огънят на непонятно вълнение.

Аз съм на просторен тревен килим под небето и магическите форми, изваяни от падащата река Маарата. Сега те са невидими, очертават се само черните силуети на скалния венец, разполовяващ небето.

Утринта беше мъглива, следобедът беше слънчев, а топлината на слънцето галеше леко кожата.

Изкачвахме се всред бученето на водопадите и под гъстите клони на дърветата.

Крачка след крачка по пътечка, по мостче и по камък навлизаме в приказката. Сякаш сме в изолирани и недокосвани от чужда ръка владения на магьосник. Изумрудено зелена вода пълни варовикова вдлъбнатина, подобна на широка съдина. Вирчетата са ограничени от каменни венци и се редят в каскада. Водите се вият и падат, образувайки спокойни поточета, редувани с шеметни падове.

Падащите води образуват бяла пелена и човек се захласва в нейното движение.

Заставаш на каменно островче и около теб се разполага и разиграва сцена от фентъзи. Водата пада като подвижна бяла завеса, пръските изпълват пространството, сгушено между клоните на стари дървета. Долу водата кипи и се оттича, за да се устреми в следващия пад.

Стоиш и времето спира, защото си отнесен от звука и картината, от докосването на капките и от неволно спрелия ти дъх. Мисълта е успокоена и умът е изпразнен, за да поема това изобилие от нови усещания.

Откъсваме се с мъка от магията, правим снимки и продължаваме, за да попаднем в нова сцена. И така чак до горния край на реката,

където тя тече спокойна и весела под дръвчетата. Скоро се оказва, че рекичката извира от пещера.

Входът на пещерата *Водопада* зее тук. Галерията е покрита с бели образувания („лунно мляко“), които на фона на кафявия свод създават неописуема гледка. Изворната вода прорязва малката равнина пред пещерата, която хвърляйки се от височината, образува Крушунския водопад.

Водопадът е идеално място за *каньонинг*, а спускането със серия рапели по водопадите е занимание за пещерняци и катерачи с опит. Горе на голяма поляна край скалния пояс около тлеещите огньове са насядали въпросните пещерняци и катерачи. Тук нощното парти трябва да е неповторимо.

СКАЛНИЯТ ВЕНЕЦ

Отвесни варовикови скали опасват мястото във формата на венец. По тях са прокарани интересни и трудни спортни турове.

Търсим път нагоре, изкачването ни изнася над цялата местност.

Горе пътеката опасва венеца и масивът, поляните и селото Крушуна са в краката ни. Местността е рядко красива, а нататък е зелената добруджанската равнина, разнообразявана с жълти квадрати.

Сядам на равния връх на издадена скала. Покоят е пълен. Водопадът сякаш е измил мозъка ми, а пейзажът го пълни със свежи цветове и форми. Скалите образуват огромна подкова, в чието дъно се е устремил водопада.

Слизането от западната страна ни отведе до езерце и поляна, а отсреща се белеят скали и път се вие между тях.

Това е впечатлението от резервата Маарата до Крушуна — малко село без глъчка и шум, с уютна кръчма и няколко туристи наоколо.

Мястото е на 34 километра от Ловеч, в община Летница. Там попаднах след произшествие със спукана гума на джипа при опит за прекосяване на стръмен терен. Беше почивен ден, никой не се намери да помогне, аз имах резервна гума, но ключът беше с погрешен размер. Наложих се да бия пет километра път пеша до селото горе в югозападна посока. Там намерих нужния ключ, а един любезен човек ми помогна да поставим гумата. А спуканата гума я оправиха в Летница.

Мястото е интересно с начупените си склонове и изненадващите панорами, които се разкриват от виещото се шосе. Река Осъм се вие спокойна в ниското.

След време се връщам отново на това приказно място и то е съвсем различно. Водопадите са различни в зависимост от обема на водата, която е най-буйна напролет. В късната есен линиите на падовете са по-изящни и по-спокойни. Водата обтича всевъзможните скални форми и човек неволно си мисли, че това е жива илюстрация на дао — пътя на промяната, в който слабото побеждава с времето

силното, мекото оформя твърдото, а всяка следваща водна форма е непредвидима и уникална за момента.

Тук са пръснати всевъзможни карстови форми — кари, въртопи, валози, сляпа, полусляпа и суха долина, каньон (ждрело), пропасти, пещерни галерии и зали.

ПЕЩЕРИ И СКАЛНИ ОЧИ

От чудесния сайт за резервата: <http://www.maarata.com/>, научаваме най-важното за природата и историята на това място.

В района има четири пещери: *Бонинската* (Попската) — 2753 м, *Водопада* — 1995 м, *Урушка* (Пройновска) — 1600 м и *Горник* — 1080 м. Бонинската пещера започва със суха част (около 200 м) и отвежда във водна галерия — около 800 метра подземно езеро — най-дългото в България. Пътуването по него е рядко удоволствие.

Урушката пещера се състои от две галерии — суха и водна. Сухата галерия в дълбочина се слива с водната. Карстовите води от пещерата са образували бигорна тераса, в която е формиран най-високият водопад в околността (около 20 метра).

Човек се изкушава да посети всичко, но за това са нужни няколко спокойни дни. Все пак Деветашката пещера е неустоима.

Пътеката тръгва от река Осъм, изкачва се и слиза, а накрая прорязва зелен килим и навлиза под исполински свод. Навътре се вие рекичка, а около нея играят сенки и светлини, проникващи от отворите в свода.

Деветашката пещера е разположена на десния бряг на река Осъм. Пещерата впечатлява с огромните си размери. Входът ѝ е широк 35 м и висок 30 м. Скоро се ширва просторна зала с площ 2400 кв. м — най-голямото пещерно „фоайе“ в Европа. Постоянно гледаме нагоре към реда от огромни прозорци, които природата щедро е пробила към небето. Височината достига на места до 100 метра. Това са седем отвора, разположени по тавана, през които прониква естествена светлина и осветява централната зала и част от двата клона на пещерата. Най-големият от отворите е известен под името „Килика“. След централната зала пещерата се разделя на два клона. Левият е дълъг около 2,5 км. През него протича малка рекичка, образувайки каскада от естествени езера и малки водопади, преминава през централната зала и се влива в река Осъм. Десният клон е сух и топъл и значително по-малък. Той завършва с малка галерия с кръгло

помещение, известно под името Олтара. Поради добрите условия за живот, които пещерата предлага — подходяща за отбрана, големи размери, естествено осветление, малка рекичка — тя е била обитавана още от неолита. В древността е била светилище.

Но прелестите не свършват дотук.

Ако тръгнеш надолу по тясната долина под пещерата, навлизаш в каньон. Реката се вие буйно в каньона и през пролетта майстори на *рафтинга* се спускат шеметно с гумени лодки. Спускайки се по реката, може да се срещнат водни костенурки, риби, птици рибари и чапли, а понякога сърни и други диви животни. Реката е подходяща за къпане и бивакуване в горещите дни.

Рекичката се влива в река Осъм. Тя се образува от сливането на Черни и Бели Осъм, като за начало е приет Черни Осъм. Той събира водите си от връх Левски и м. Венците. Река Осъм тече в северна посока, като пресича северния склон на Старопланинската верига и Предбалкана. В средното си и долно течение силно лъкатуши и прави големи завои и осморки, откъдето е получила и своето име. Старинното ѝ название е било *Осмос*.

ЖИВИ ВИДОВЕ

Районът е със специфична флора и фауна, с представители на няколко фитогеографски и зоогеографски зони, с редки и изчезващи видове, включени в Червената книга на България, ендемити и реликти и голямо разнообразие от ценни лечебни растения. Срещат се диви прасета, сърни и елени лопатари. От хищниците преобладават лисици, чакали, по-рядко вълци. Днес са запазени бухал, скален бял орел (змияр), голям ястреб и други.

Непосредствено до парк „Маарата“, в северната му част, има открита минерална вода, с дебит 16,5 л/сек, температура 58 °С и минерализация 11,5%. Нейният състав е анализиран и е с доказана ефективност за лечение на кожни, на опорно-двигателния апарат и неврологични заболявания.

ТРАКИЙСКОТО ПРИСЪСТВИЕ

Хората от миналите епохи не са били по-глупави от нас. Те са имали свое разбиране за заселване и оцеляване. Пещерите са били техни домове, поддържащи една и съща температура през годината перфектни убежища през зимата. Хората още от неолита са се заселвали край реки и на места, богати на плодове и дивеч. От най-дълбока древност долината на река Осъм е била обитавана от хора. Предполага се, че първата култура тук датира от късната старокаменна епоха (преди 40000–10000 г.). Открити са останки от неолита — 6000–4000 г.пр.Хр. — каменни чукове, кремъчен трион, битови съдове, които говорят за дейност, свързана с лова, приготвяне храна и др.

Тракийските племена са оставили своите следи и тук. През периода 600–400 г.пр.Хр. Тук е имало селища на племето *усдикензи*, което се занимавало със земеделие, животновъдство и керамично производство. От тогава са останали следите на това племе: скелети на кон и други животни, прибори за бита и едно копие, открити през 1903 година в могила на седем километра северозападно от Летница. През 1908 година в местността Серодяк е открита тракийска гробница (там се намирало древното селище Върбица). В същата местност през 1957 година ученици попаднали на глинен съд с прах, обгорена пръст и множество монети. Като имаме предвид описанието на Херодот за погребалните обичаи на траките, може да се твърди, че намерените скелети в могилата са на тракийски вожд, погребан според обичая с жена си, коня си, оръжието и домашни принадлежности. Върху гроба му издигнали могила, а после провеждали състезателни игри. Глинените съдове, затворени с обгоряла пръст и прах, били погребални урни на обикновени войници, а над тях се издигали могили.

Предполага се, че около пещера Маарата в село Крушуна е съществувало светилище на тракийски божества, тъй като самите места, откъдето извира вода, са се считали за свещени от древните народи.

През 1963 година в близост до Летница е открито прочутото *Летнишко съкровище*, чийто оригинал се съхранява Националния исторически музей.

Състои се от 23 сребърно-златни елемента за конска амуниция, украсени с богати сюжети. Намираме релефи, изработени от различни *торевти* (майстори) по различно време на действителни и митични животни. Предполага се, че са били собственост на властник от времето на одриския владетел Котис I. Това съкровище е едно от най-значителните сред откритите досега артефакти на тракийското изкуство. В района има много тракийски могили, които още не са проучени.

Траките са завладени от римляните, които малко преди началото на новата ера са започнали да строят крепости и пътища в района. През 74–65 г. пр.н.е. за пръв път римските войски на Гай Юлий Цезар, проникват на север от Стара планина. На връх до сегашното село Крушуна са построени две крепости в една обща система, известни по-късно с имената *Калето* и *Даран-баран*. Те са били защита срещу нахлуващите от север племена — готи, карпи, сармати. Даран-баран е била предната част на крепостта, в която е настанявана охраната. Западната стена е естествена, а останалата част е оградена от крепостна стена, основите на която са запазени и досега. В района са намерени множество римски монети, фрагменти от керамични съдове, тухли, римска плоча с надпис „Евтеатор посферум“. В черквата „Св. Теодор Трион“ в Летница се намира римски капител, обърнат с горната част надолу и с надпис „Александър...“. През VI-VII век в земите се разполагат славяни и прабългари.

ИСИХАСТКА ОБИТЕЛ

До пещерата Маарата се виждат остатъците килии, изсечени в скалата, датирани към XIII–XIV в. Това са обители на отшелници-*исихасти*. Исихазмът е православно учение и общност, чиято цел е виждане на нетленната светлина на Христос от Преображението, когато Спасителят се превръща в светлина пред очите на своите ученици на планината Тавор. Усамотявали се в недостъпни места с девствена природа и търсели покой. Отдавали се на пост, молитва и вглъбяване.

Постепенно тук е бил построен или по-точно изсечен Крушунският манастир. До килиите или вътре в тях са издълбани ниши за икони, книги, кандила. Централната скална църква е издялана с вход, който има триъгълна форма, символизираща Светата Троица. Килията е с куполообразен свод, наподобяващ свод на църква. Пред входа е издълбано място за икона, а на самия вход има жлеbove, където са стояли врати. Другата килия е с почти квадратен отвор.

В килиите на тази обител са живели монаси, свързани с Търново и преписвали книги в традициите на Търновската книжовна школа. Носят се легенди за лечителските подвизи на крушунските монаси.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.